

স্বাধীনতাৰ পৰি ঢাকা শহৰে কিন্ডাৱ গাটেন নামে যে স্কুল বাবসা বাজেৰ ছাতাৱ মত গঞ্জেৰ উচ্চে, এৱং কোন সঠিক পৰিসংখ্যান আজও পোওৱা যায়নি। ঢাকা শহৰেৰ কুয়েকটি কিন্ডাৱ গাটেনেৰ শিক্ষক এবং কৱেকজন অভিভক্তেৰ সাথে এই শিক্ষা বাবস্থাৱ ভালো-হৰে দৃঢ়ো দিক নিয়ে আলাপ হলো তালোৱ চেৰে অস্তিতই আমদেৱ চেথে প্ৰাণভাত হয়ে ওঠে। একজন শিক্ষক বলেন স্বাধীনতাৱ প্ৰবে আমদেৱ দেশে বেসৱকাৰী স্কুল ছিল, তবে এসব খুঁটোন এবং মিশনাৰীদেৱ প্বাৱাই পৰিচালিত হতো। তখন গুটিকৰেক ভাগবানেৰ ছেলেমেয়েৰ এসব স্কুলে লেখা-পড়া কৱতো, কিন্তু স্বাধীনতাৱ উচ্চৰ আমদেৱ দেশে বিশেৰ কৱে ঢাকা শহৰে কিন্ডাৱ গাটেন, অৰ্থাৎ ভালো স্কুলে লেখা-পড়াৰ জন্য উচ্চবিষ্টদেৱ মাঝে এক ধৰণেৰ প্ৰতিষ্ঠোগিতাৰ সংষ্টি হয়। কেননা, তাৱা মনে কৱে ছেলেকে যদি কিন্ডাৱ

হৈব। কিন্তু তাদেৱ বোধা উচ্চত বে দুধ উপাদেৱ, কিন্তু অপৰিমিত দুধ পালে সন্তানেৰ ইনক্যাপ্টাইল লিভাৱে মত্ত্বা ঘটতে পাৱে। সমাজে অনুষ্ঠ হিসাবে ব'চতে গেলে আমদেৱ শিক্ষাৱ প্ৰয়োজন আছে একধা অস্বীকাৰ কৱাৰ উপাৰ নেই। কিন্তু গুহণ শৰ্কৰৰ তোয়াৰ্কা না কৱে আমৰা যদি একগাদ বইয়েৰ বোধ তাদেৱ উপৰ চাপিয়ে দিই তবে তাৱা স্বামৰুধ হয়ে তা মুৰস্থ কৱে, ফলে কিন্ডাৱ গাটেন শিক্ষা পদ্ধতি শেষ কৱাৰ পৰি কোন ভালো সৱকাৰী স্কুলে ভাৰ্তাৰ সময় তাদেৱ পড়তে হয় যহাফ্যাস দে। শেষতক তাৱা কোন ভালো স্কুলে পড়াৱ সুযোগটুকু হাৰিয়ে ফেলে। শিক্ষা গুহণে যদি শিক্ষাধীৰ আভাজাগৱণ নাই ঘটে, তবে সেই শিক্ষাই ছত্ৰদেৱ শিক্ষাৱ অপম্যুনৰ দিকে ঠেল দেয়।

একজন অভিভাবক তাৱা তিক্ত অভিজ্ঞতা থেকে বলিসেনঃ শেল গুড়প নামধাৰি কৱে ছেলেৰ বহস বাড়িয়েছি,

গুটি কৱেক ভাগবান বাঙলা। বিদেশী নাগৱিৰকদেৱ প্ৰত্যক্ষ পৰি-সলনায় কিছু উচ্চ শিক্ষিত বাঙলা। আধা বাঙলা, শিক্ষক-শিক্ষিক নিয়োগ কৱে কথনে নিজেৰ বাজিৰ। নচ তলাকে কিন্ডাৱ গাটেন বানিয়ে ব্যবসা শুৱ কৱে দেন। আবাৰ কেউৰা শিশুদেৱ ধাৰা-ধাৰাৰ ব্যবস্থা কৱে এই ব্যবসাকে আৱে লাভজনক হিসাবে গড়ে তুলে। যাৰ পঢ়ত্পোহক গুটি কৱেক ভাগবান পৰিবাৰ। কিন্ডাৱ গাটেন কৱতে গিয়ে আমদেৱ ভাগবান মারেদেৱ কাজও সেই সাথে বেড়ে যাব; কাক-ডাক ভোৱে বাড়তে শুৱ, হয় সাজ সজ বৰ; সাতটাৱ আগে ঘৰ থেকে বেৱুতে না পাৱলে ক্লাস ধৰা সম্ভব নয়। অনেক মায়েৱা এ কাজটাকে অফিসিয়াল কাজেৰ অতই ধৰে নিয়েছে। এটা শুধু তাদেৱ পেশাই নয়, এক ধৰনেৰ নেশাও বটে। এ সকল মায়েদেৱ মধ্যে চলে অনেকটা প্ৰদৰ্শনীৰ মনোভাৱ। বড়লোকী দেখানোৰ একটা প্ৰবণতা রয়েছে তাদেৱ মাঝে, তা ন্য হলে থুব ভোৱে ঘূৰ থেকে উঠে সংসাৱেৰ কাজ কৰণ ফেলে পৰিপাটি হয়ে সন্তানেৰ হাত ধৰে গাড়ি থেকে নামেন, তা সহজভাৱে চিন্তা কৱলে আমদেৱ কাছে অসম্ভবই মনে হয়।

এভাৱে স্কুলগান্ধী সন্তানদেৱ মায়েদেৱ সাথে গড়ে উঠে হৃদ্যতা। শাড়ি, গৱানা, স্বামী, সন্তান, তাদেৱ আলোচনাৰ বিষয় হয়ে দাঁড়াৰ, তাৱা সন্তানকে স্কুলে রেখে কথনে দুঃখবন্ধভাৱে ছলে ধান শাপি-এ। তাৱপৰ চুইয়ে দেন, আস্তা। স্কুল ছুটিৰ পৰি এ ওৱ গাড়ি কৱে শুৰু হয় বাড়ি পেঁচানোৰ পালা। প্ৰবে পৰিবাৰকে প্ৰাণীয়ক শিক্ষা-গার, বলা হতো, সন্তানেৰ প্ৰাণীয়ক শিক্ষাৱ চাৰিকাঠি ছিল মাঝেৰ হাতেই, তাই জো বলা হতো : মাদার ইজ দ্য বেস্ট টিউটৱ। 'মাদার ইজ দ্য বেস্ট টিউটৱ।' কিন্তু বতশানে এই উৰিক প্ৰান্ন আচল। এক শ্ৰেণীৰ উচ্চবিষ্ট এবং উচ্চ মধ্যবিষ্টেৰ ধাৰণা ভালো স্কুলে লেখা-পড়া না শিখালে ছেলেমেয়ে সন্দৰভাৱে গড়ে উঠবে না, আৰ এই ভালো স্কুল বলতে তাৱা কিন্ডাৱ গাটেনকেই বুৰিয়ে থাকেন, আমদেৱ এই সামন্তবাদী মনোভাৱেৰ ফলে এ ধৰনেৰ স্কুল ব্যবসা রাত রাতি লাভজনক ব্যবসায় পৰিণত হয়েছে।

কিন্ডাৱ থাটেনে শিশু শিক্ষণ দিলী সাধীন আফনোজি

গাটেনে পড়াতে না পাৱে তবে সমাজে তাৱা পাইশন ঠিক থাকে না। তবে কিন্ডাৱ গাটেন যে এক ধৰনেৰ ব্যবসা নয়, একধা অস্বীকাৰ কৱাৰ উপাৰ নেই।

সৱকাৰী-বেসৱকাৰী পৌৰ কৰ্পোৱেশন, পৰিচালিত অবৈতনিক স্কুল এবং কিন্ডাৱ গাটেনেৰ মধ্যে আমৰা এইটুকু পাৰ্থক্য দেখতে পাই— একই বয়সেৰ একদল ছেলেমেয়ে যাচেছ পৌৰ কৰ্পোৱেশনেৰ অবৈতনিক প্রাইমেৰী স্কুল, যাদেৱ নেই কোন ইউনিফৰ্ম, নেই ক'ধে ওয়াটাৰ ঘটেল, হাতে নেই টিফিন বক্স। তাৱা বগলদাবা কৱে বইখাতা নিয়ে স্কুলে থাচেছ, লেখা-পড়াটাকে ঠিক দেখা-পড়াই মনে কৱে—বিলাসিত নয়। মাঝেৰ হাত ধৰে কিংব। আয়াৰ কোলে চড়ে তাদেৱ স্কুলে থেকে হয় না। পাড়াৱ বাটচাৰা দল বেঁধে স্কুলে যায়, ট্ৰফিক পৰ্লিশ তাদেৱ বাস্তা পারাপারে সহজোগিতা কৱে। এভাৱেই কেটে যাচেছ তাদেৱ দিনেৰ পৰি দিন।

সৱকাৰী স্কুলগুলোৰ ক্ষেত্ৰে হয় তে এৱং কিন্ডাৱ ব্যাংকক ঘটে। সৱকাৰী স্কুলগুলোতে বাটচাৰে লেখা-পড়া শিখাতে পাঠানো ঘৰাবিষ্ট লেখাপড়া শিখাতে পাঠানো হয় মধ্য বিষ্ট পৰিবাৰগুলোত, সাধাৱগত এদেৱ সংগ্রাই আমদেৱ সমাজে তিন-চতুৰ্থংশ, ছেলেকে ইংৰেজী শিক্ষা দিতেই হৈব। ছেলেবল থেকে ইংৰেজী রংত কৱতে না পাৱলে বড় লায় তাকে নিয়ে অসুৰিধাৰ পড়তে

